

К.е.н. Майстро Р.Г.
НТУ „ХП”

к.е.н. Полізова Т.В.
ХНУРЕ

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Анотація. У статті визначаються шляхи інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств на регіональному рівні. Наводяться основні напрями підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інноваційна активність, конкурентоспроможність, інноваційний потенціал

I. Вступ.

У реалізації сучасної концепції довгострокового економічного розвитку України особлива й визначальна роль приділяється національній промисловості. Головним фактором її високотехнологічного розвитку в умовах членства України в СОТ стають інновації як результат інноваційно-інвестиційної діяльності, що й обумовлює актуальність дослідження.

Дослідженнями проблеми інноваційного розвитку економіки присвячено наукові праці вітчизняних науковців Патона Б., Гальчинського А.С., Гасюк В.М., Кінаха А.К., Семиноженка В.П. та ін. В їх публікаціях висвітлюються актуальні питання щодо інвестиційно-інноваційного розвитку України [4]. Однією з проблем, що стосується активізації інноваційних процесів в промисловості, залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення.

II. Постановка завдання.

Метою дослідження є визначення рівня інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств на регіональному рівні і обґрунтування на цій основі напрямків підвищення їх конкурентоспроможності.

III. Результати.

Подальше зростання економіки України неможливе без розвитку високотехнологічних виробництв, без всебічного реформування інноваційної сфери, насамперед у промислово розвинених регіонах, до яких відноситься Харківська область. Харківські промислові підприємства займають досить помітне місце в інноваційній діяльності країни (табл. 1).

В 2006 р. тим або іншим видом інноваційної діяльності в промисловості регіону займалися 143 підприємства (18,5% від загальної кількості досліджуваних промислових підприємств, це перевищує відповідний показник по Україні, що у середньому становить 11,2%). При цьому кількість інноваційно активних підприємств області склала майже 13% від загальноукраїнської кількості. і їм

належить кожний десятий новий технологічний процес, запроваджений в Україні, і 5,7% освоєних інноваційних видів продукції (в 2005 р. - відповідно 6,2% і 5,1%).

Таблиця 1
Основні показники інноваційної діяльності підприємств промисловості
Харківської області [2]

Показники	2005 р.	2006 р.	2006 р. в % до 2005 р.
Середньооблікова чисельність виконавців досліджень і розробок, чол.	1045	1069	102,3
Кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, одиниць	133	143	107,5
Кількість підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, одиниць	124	132	106,5
Кількість підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України, одиниць	43	38	88,4
Загальний обсяг інноваційних витрат, тис. грн.	592036,8	347496,9	58,6
Обсяг поточних витрат на технологічні інновації, тис. грн.	401429,3	117768,6	29,3
Обсяг капітальних витрат на технологічні інновації, тис. грн.	190607,5	229728,3	121,1
Обсяг реалізованої промислової продукції, тис. грн.	19402771	23639149	121,6
Обсяг реалізованої інноваційної продукції всього, тис. грн.	1903187,6	1953181,9	102,6
у т.ч. за межі України, тис. грн.	368697,8	183093,1	49,6

При цьому, інноваційну продукцію в 2006 р. реалізовували на 132 промислових підприємствах області (понад 92% інноваційно активних). Однак, на більшості цих підприємств реалізована інноваційна продукція не становила значної частини в загальному обсязі реалізованої ними промислової продукції: лише на 29 підприємствах частка інноваційної продукції становила більше половини обсягу реалізації, на 17 підприємствах - від чверті до половини, ще на

33 підприємствах - від 10% до 25%. Кількісно переважали підприємства (39 одиниць), у яких частка реалізованої інноваційної продукції коливалася в межах від 1% до 10% у загальному обсязі реалізованої продукції, що недостатньо для довгострокового конкурентного розвитку.

На підприємствах-новаторах Харківської області в середньообліковій чисельності штатних працівників основної діяльності питома вага фахівців, зайнятих виконанням науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт залишається незначною і становила в 2006 р. лише 0,5% - 1069 чол. (в 2005 р. - 0,5%, в 2004 р. - 0,8%) [1, 2].

Жорстка ринкова конкуренція й підвищення споживчих вимог до виробленої продукції сприяють об'єктивній необхідності постійно підтримувати високий інноваційний рівень кінцевого продукту. В 2006 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції підприємствами Харківщини склав 1953,2 млн. грн., що на 2,6% більше, ніж у базисному періоді. Підприємствами Харківщини освоєно 161 інноваційних видів продукції, з яких до нової техніки належать 64 види, матеріалів, виробів, продуктів - 97. Біля половини видів нової техніки (47%) становило електричне й електронне встаткування, (41%) - машини й транспортне встаткування, інші представляли виробы металургії й обробки металу. Серед них: парова турбіна для Аксуської ГЕС (Казахстан), гідротурбіна радіально-осьова для Ель Кахон ГЕС (Мексика), агрегат для маневрового тепловоза, устаткування котельні модульна, електронний блок кінцевих вимикачів електричних приводів, агрегат керування реверсом тяги авіадвигунів та інші. Промисловими підприємствами введено в дію італійську лінію для виробництва плитки принципово новими ефектами декорування, лінія німецької фірми "Вайнінг" для виробництва паркету й виробів з дерева; уведено в експлуатацію встаткування для подріблення кам'яних матеріалів, устаткування орбітального зварювання на поверхнях теплового обміну, контрольно-перевірочну апаратуру з використанням комп'ютера для зборки літаків, пристрій утилізації димових газів технологічної печі [2].

Промислові підприємства впроваджують у виробництво нові технологічні процеси, у яких застосовуються нові або вдосконалені методи виробництва. Протягом 2006 р. ними уведено 116 нових технічних процесів, з них 61 - маловідходних й ресурсозберігаючих. Найбільш активно в цьому напрямку інноваційної діяльності працювали підприємства машинобудування (на їхньому рахунку 74 процеси) хімічної й нафтохімічної промисловості (14 процесів), також - з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (інноваційних процесів). За видами економічної діяльності інноваційно активні підприємства Харківської області в 2006 р. розподілялися таким чином: 50 - представляють машинобудівний комплекс (в т. ч. 27 підприємств є виробниками електричного, електронного й оптичного встаткування), 26 - зайняті виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, 23 - належать до хімічної й нафтохімічної промисловості. Слід зазначити, що підприємства Харківщини здійснили 83,7% загального обсягу інноваційних витрат на технологічні інновації, реалізували 56% інноваційної продукції, забезпечивши

практично весь інноваційний експорт регіону (майже 90%) [3].

Інноваційні витрати підприємств області становили у звітному році 347,5 млн. грн. (5,6% від загальноукраїнських), що на 41,4% менше суми витрат, здійснених в 2005 р. (592,0 млн. грн. - 10,3% від загальноукраїнських). При цьому зниження витрат в 2005 р. проти 2004 р. становило близько 24% [1].

Тобто регіональна інноваційна політика, як свідчать зазначені дані, є неефективною: інтелектуальний потенціал і можливості держави щодо фінансової підтримки науково-технічних розробок неухильно знижуються. Обсяг фінансування технологічних інновацій за останні 3 роки скоротився й склав 347,5 млн. грн. При цьому власні кошти підприємств-новаторів не тільки продовжують домінувати в структурі фінансування технологічних інновацій, а й взагалі протягом звітного періоду стали вирішальним нахилом у здійсненні інноваційних проєктів - їхня частка склала 89,6% всіх фінансових надходжень на проведення інноваційної діяльності (в 2005 р. - 94,1%).

В 2006 році домінували інноваційні витрати на придбання машин, устаткування, установок і інших основних засобів (53,4% загального обсягу витрат), понад 20% представляли витрати, пов'язані з виробничим проєктуванням, іншими видами робіт з підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадженням нових методів їхнього виробництва; на придбання нових технологій підприємства направили 8,7% від всієї суми інноваційних витрат, на маркетинг і рекламу - 7,9%. Заслуговує на увагу тенденція до поступового росту обсягу витрат, спрямованих на дослідження й розробки: так, якщо в 2003 р. їхня питома вага становила лише 4,4%, в 2004р. - 3,2%, то в 2005р. - 6,1%, а в 2006 р. - 9% [1, 2, 3].

Таким чином, у структурі інноваційних витрат найбільшу питому вагу займають капітальні вкладення (довгострокові інвестиції), які становили майже дві третини загального обсягу інноваційних витрат (229,7 млн. грн.). Варто підкреслити, що в порівнянні з 2005 р. ця стаття витрат промислових підприємств області значно збільшилася (+20,5%), що може свідчити про певну активізацію інноваційних процесів у виробничій сфері (при тому, що в 2005 р. відбулося зниження капітальних вкладень на 43,4% проти рівня 2004 р.). В 2006 р. обсяг реалізації продукції, що була вироблена з використанням об'єктів права інтелектуальної власності досяг 3832,5 млн. грн., що на 11% вище у порівнянні з 2005 р. - 3451,2 млн. грн. Лідери в цій сфері інноваційної діяльності - такі підприємства як Закрите акціонерне товариство "Філіп Морріс Україна", Товариство з обмеженою відповідальністю "ЕФ-ДЖИ-ФУД", Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, державне підприємство Харківський машинобудівний завод "ФЕД", Товариство з обмеженою відповідальністю "Хімічні технології", Акціонерне товариство закритого типу "Харківський жировий комбінат", Закрите акціонерне товариство завод "Елос", Закрите акціонерне товариство Харківське підприємство з виробництва імунобіологічних і лікарських препаратів "Біолік" і інші. Ці ж підприємства широко представлені в переліку підприємств, які експортують інноваційну продукцію.

В 2006 р. обсяг експортованої за рубіж інноваційної продукції знизився у

порівнянні з 2005 р. в 2 рази й склав 183,1 млн. грн. Тобто спостерігається значне зниження ефективності інноваційної діяльності підприємств промисловості Харківської області й зниження конкурентноздатності виробленої продукції на зовнішньому ринку. При цьому, у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції в області питома вага експортних поставок становила лише 9,4% (нижче рівня 2005 р. на 10 п. п.), а по країні в цілому її частка становить 41,4%, тобто, за кордоном інноваційна продукція підприємств Харківської області, на жаль, не користується значним попитом.

Крім того, кількість підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію на експорт, залишається низькою - 38 одиниць або 28,8% від підприємств, які взагалі займаються реалізацією інноваційної продукції. Серед підприємств-експортерів помітно домінують машинобудівні: їм в 2005-2006 рр. належало 84,7% усього експорту інноваційної продукції (в 2004 р. - 90,2%).

У цілому, до позитивних результатів здійснення інноваційної діяльності промисловими підприємствами Харківщини за період 2004-2006 рр. можна віднести наступне: збереження й розширення традиційних ринків збуту (спостерігається на 118 підприємствах-новаторах); забезпечення відповідності сучасним правилам і стандартам (115); розширення асортиментів виробленої продукції (111); розширення ринків збуту в Україні (90); ріст виробничих потужностей (90); поліпшення умов праці працівників (87); скорочення енергетичних витрат (спостерігалось на 64 підприємствах-новаторах) [3].

Серед стримуючих факторів, які перешкоджали протягом зазначеного періоду здійсненню інновацій на промислових підприємствах області, найчастіше зустрічаються (опитування керівників інноваційно активних підприємств): зменшення власних коштів (82,6%); великі витрати на нововведення (68,5%); високий економічний ризик (57,4%); недостатня фінансова підтримка держави (54,3%); тривалий строк окупності нововведень (53%); недосконалість законодавчої бази (50,7%).

IV. Висновки.

Отже, аналізуючи результати інноваційної діяльності підприємств промисловості Харківської області в 2006 р., варто підкреслити, що інноваційні зусилля, у цілому, впливають на розвиток промислових підприємств Харківської області: про це свідчать і поліпшення окремих виробничо-економічних показників на більшості інноваційно активних підприємств, а також - ріст обсягу реалізованої інноваційної продукції. Але, разом з тим, у порівнянні з 2005 р. на перше місце помітне скорочення фінансування інноваційної діяльності, що привело до зменшення інноваційних витрат промислових підприємств, пов'язаних з технологічними інноваціями, а також до різкого скорочення експорту інноваційної продукції з Харківської області.

Таким чином, реалізація високого інноваційного потенціалу Харківської області вимагає чіткої й скоординованої дії державних і регіональних органів влади щодо реалізації державної інноваційної політики. Структурна перебудова повинна базуватися на більш активному регулюванні інвестиційних й інноваційних процесів.

ційних процесів. Тому варто якнайшвидше перейти до нової парадигми економічного розвитку, для чого необхідно створити належні умови для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в регіоні за рахунок розвитку високотехнологічних галузей промисловості, орієнтованих на заміщення імпорту продукції її внутрішнім виробництвом з подальшим експортом, що й буде предметом наших подальших наукових досліджень.

Література

1. Інноваційна діяльність у Харківській області за 2005 рік // Стат. зб. – Гол. упр. стат. у Харківській області. – Х: 2006. – 123 с.
2. Інноваційна діяльність у Харківській області за 2006 рік // Стат. бюл. – Гол. упр. стат. у Харківській області. – Х: 2007. – 15 с.
3. Інноваційна діяльність промислових підприємств Харківської області у 2006 році // Доповідь. Гол. упр. стат. у Харківській області. – Х: 2007. – 18 с.
4. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Гесць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.